

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2024. № 3.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.3.21>

УДК 354

А. В. Акімов,

доктор філософії, викладач кафедри бізнес-адміністрування і

менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,

Запорізький національний університету

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-0445-7452>

**ФЕНОМЕН ДЕРЖАВИ ВІЙСЬКОВОГО ТИПУ, ЯК ЖИТТЄВА
НЕОБХІДНІСТЬ ДЛЯ УКРАЇНИ. ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО
УПРАВЛІННЯ У ТАКІЙ КРАЇНІ**

A. Akimov,

Doctor of Philosophy Degree (PhD), Department of Business Administration and

Management of Foreign Economic Activity,

Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, Ukraine,

**THE PHENOMENON OF A MILITARY-TYPE STATE AS A VITAL
NECESSITY FOR UKRAINE. FEATURES OF PUBLIC
ADMINISTRATION IN SUCH A COUNTRY**

В умовах відсічі збройної агресії зі сторони РФ будь-які державно-владні заходи щодо підвищення загального рівня військово-оборонного потенціалу України є ключовою формулою захисту територіальної цілісності, суверенітету та національних інтересів. У межах переорієнтації

системи державного управління на милітаризаційний тип стає можливою акумуляція державних ресурсів для підвищення рівня військово-оборонного потенціалу України в аспекті захисту територіальної цілісності та суверенітету держави. У статті досліджено сучасний стан реалізації політики милітаризації державного управління в контексті захисту територіальної цілісності, суверенітету України. У процесі реалізації обраного вектору трансформації системи державного управління на військовий тип з метою належного впорядкування балансу між національними інтересами держави та громадян, а також визначення єдиного підходу до регулювання державної політики, великого значення набуває законодавче закріплення такої діяльності. Однак, з 2014 року у процесі трансформації державної політики на милітаризаційний тип виникло чимало формально-правових і військово-силових недоліків щодо належної реалізації зазначеного заходу. У статті проаналізовано сучасний стан законодавчого регулювання реалізації та розвитку милітаризаційних процесів під час державного управління. Враховуючи, що стаття 1 Конституції України проголошує нашу державу правовою, для системи державного управління під час здійснення політики милітаризації важливо забезпечувати баланс між правами, свободами громадян та інтересами держави. Під час дії адміністративно-правового режиму воєнного стану допускається звуження обсягу і змісту передбачених Основним Законом прав. У статті досліджено діяльність держави у напрямку забезпечення балансу між національними інтересами та правами громадян. Сьогодні ж система державного управління, реалізуючи та вдосконалюючи політику милітаризації, стикається з низкою проблемних питань, що знижують ефективність такої політики щодо забезпечення ключових національних інтересів України. У статті висвітлено основні недоліки діяльності публічного управління за визначеним вектором розвитку діяльності.

In the conditions of repelling armed aggression from the Russian Federation, any state-authority measures to increase the general level of the military and defense potential of Ukraine is a key formula for the protection of territorial integrity, sovereignty and national interests. As part of the reorientation of the state administration system to a militarized type, it becomes possible to accumulate state resources to increase the level of Ukraine's military and defense potential in the aspect of protecting the territorial integrity and sovereignty of the state. The article examines the current state of implementation of the policy of militarization of state administration in the context of protecting the territorial integrity and sovereignty of Ukraine. In the process of implementing the chosen vector of the state regarding the transformation of the state administration system to a military type, with the aim of properly arranging the balance between the national interests of the state and citizens, as well as determining a unified approach to the regulation of the specified state policy, the legislative consolidation of such activity acquires great importance. Nevertheless, starting from 2014, in the process of transformation of the state policy to the militarization type, a lot of formal-legal and military-force shortcomings arose regarding the proper implementation of the mentioned measure. The article examines the current state of legislative regulation of the implementation and development of militarization processes during state administration. Given that Article 1 of the Constitution of Ukraine declares our state to be a legal state, it is important for the state administration system to ensure a balance between the rights, freedoms and interests of the state during the implementation of the policy of militarization. During the operation of the administrative-legal regime of martial law, the scope and content of the rights provided for by the Basic Law are allowed to be narrowed. The article examines the activities of the state in ensuring the balance between national interests and the rights of citizens. Today, the state administration system, implementing and improving the policy of militarization, faces a number of problematic issues that reduce the effectiveness of such policy in ensuring the key national interests of

Ukraine. The article examines the key shortcomings of public administration activities based on a defined vector of activity development.

***Ключові слова:** державне управління, національні інтереси, милітаризація, захист суверенітету та територіальної цілісності, державний орган, військовий потенціал.*

***Keywords:** state administration, national interests, militarization, protection of sovereignty and territorial integrity, state body, military potential.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах захисту Україні від збройної агресії зі сторони рф будь-які державно-владні заходи щодо підвищення загального рівня військово-оборонного потенціалу України є ключовим завданням державного управління. У межах переорієнтації системи державного управління на милітаризаційний тип стає можливою акумуляція державних ресурсів для підвищення рівня військово-оборонного потенціалу України в аспекті захисту територіальної цілісності та суверенітету держави. Проте на сьогодні виникає чимало недоліків щодо ефективного впровадження та розвитку милітаризаційного вектору державного управління, наприклад: відсутність належної законодавчої бази, застарілі підходи до стратегічного бачення розвитку милітаризації держави, відсутність єдиного підходу в системі державного управління щодо розвитку милітаризаційних процесів тощо. Однак, в умовах воєнного стану та активних бойових дій політка милітаризації набуває ключового значення для збереження національних інтересів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в який започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Питанню дослідження ефективності діяльності державного механізму в умовах воєнного стану та бойових дій присвятили свої роботи багато вчених, серед

них варто відзначити: Молошну О. Л., Колесникову К. О., Атаманчук Г. В., Гаврилишина Б. Д., Гарсію Дж тощо. Однак, питання розвитку мілітаризаційних процесів державного управління є майже не дослідженим, що й зумовлює актуальність обраної тематики дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначити ключові підходи державного управління щодо розвитку мілітаризаційної політики в умовах захисту національних інтересів, територіальної цілісності та суверенітету. Для досягнення мети перед дослідженням були поставлені такі завдання: визначити сучасний стан розвитку мілітаризаційних процесів в Україні; визначити сучасний стан законодавчого закріплення визначної політики; визначити основні недоліки публічного управління щодо реалізації політики мілітаризації.

Виклад основного матеріалу. В умовах відсічі збройної агресії зі сторони РФ, будь-які державно-владні заходи щодо підвищення загального рівня військово-оборонного потенціалу України є ключовою формулою захисту територіальної цілісності, суверенітету та національних інтересів. У межах переорієнтації системи державного управління на мілітаризаційний тип стає можливою акумуляція державних ресурсів для підвищення рівня військово-оборонного потенціалу України в аспекті захисту територіальної цілісності та суверенітету держави. На жаль, сучасне законодавство не містить положень щодо визначення категорії “мілітаризація державного управління”, що зумовлює звернення до доктринальних напрацювань під час надання дефініції визначеному поняттю. Проаналізувавши наукову літературу, можна дійти висновку, що під мілітаризацією слід розуміти запровадження, поширення та розвиток військової культури, підходів до розвитку оборонно-силового потенціалу держави, зокрема й інтеграція цивільного сектору функціонування держави, а саме: економічна, соціальна, трудова, господарська складові, що зосереджуються на забезпеченні національної безпеки і оборони, захисту територіальної

цілісності, суверенітету і інтересів держави, шляхом запровадження загальної політики військового спрямування зі сторони системи державного управління. До того ж, враховуючи, що державні органи є первинними структурними елементами діяльності державно-владного механізму, що втілюється у форму діяльності публічної адміністрації, висхідного значення набуває процес мілітаризації фактично всіх органів публічної влади, зокрема державних, муніципальних органів, установ, підприємств, організацій державної чи змішаної форми власності. Вагомого значення набуває інтеграція до військового зростання рівня забезпечення саме силових органів як Збройних сил України, так і внутрішніх органів, що забезпечують безпеку і правопорядок в державі.

Однак, в процесі реалізації обраного вектору держави щодо трансформації системи державного управління на військовий тип з метою належного впорядкування балансу між національними інтересами держави та громадян, а також визначення єдиного підходу до регулювання визначеної державної політики великого значення набуває законодавче закріплення такої діяльності. Проте, з 2014 року у процесі трансформації державної політики на мілітаризаційний тип виникло чимало формально-правових і військово-силових недоліків щодо належної реалізації зазначеного заходу. Серед них варто виокремити такі: 1) законодавча система України з 2014 року й до нині немає єдиного комплексного підходу щодо трансформації та реалізації мілітаризаційної політики державного управління та визначеної Стратегії такої діяльності, це неминуче призводить до зниження часових темпів її реалізації, а як наслідок – до втрати належного рівня якісних показників її застосування; 2) сучасний стан державного забезпечення потреб військового спрямування не повною мірою відповідає сучасним оборонно-безпековим реаліям навколо України, що стало наслідком неефективної політики держави у розвитку національного оборонно-промислового потенціалу; 3) до 2022 року система міжнародної координації України у безпековому полі не мала

належного рівня співпраці з іншими міжнародними суб'єктами щодо підвищення рівня оборонно-військового забезпечення безпекової ситуації в регіоні, а обмежувалась лише локальними питаннями, на зразок економічної сфери координації. Вбачається, що саме такі недоліки стали каталізаторами втрати ефективності силового захисту державних інтересів України.

Однак, з 2022 року, а саме з моменту повномасштабного вторгнення РФ на територію нашої держави, методи та засоби орієнтації публічної адміністрації з мілітаризаційною формою державного управління змінилися. По-перше, став очевидним той факт, що сфера національної безпеки і оборони держави є ключовою і висхідною умовою нормального функціонування всіх сфер державного управління [7]. По-друге, для належної відсічі збройної агресії, держава має забезпечити відповідний рівень військового розвитку суспільства, що охоплює профільну військову підготовку громадян, потужну промислово-військову структуру, кваліфіковані кадри у профільних органах державної влади, що здійснюють державне управління у сфері оборони, безпеки і правопорядку, належні умови адаптації всього державно-владного механізму до сучасних викликів та реалій. З моменту повномасштабного вторгнення ці сфери публічного управління зазнали якісних змін, що призвело до нарощування військової потужності держави, проте, питання інтеграції соціально-економічного сектору функціонування державно-владного механізму залишається актуальним і сьогодні, оскільки економічна підтримка забезпечення потреб силового блоку держави є недооціненим аспектом мілітаризаційної політики.

Враховуючи, що стаття 1 Конституції України проголошує нашу державу правовою, для системи державного управління під час здійснення політики мілітаризації важливо забезпечувати баланс між правами, свободами та інтересами держави. Під час дії адміністративно-правового режиму воєнного стану допускають звуження обсягу і змісту передбачених Основним Законом прав. Для належного функціонування політики мілітаризації варто

законодавчо визначити особливості реалізації деяких прав громадян, передусім у питанні забезпечення безпеки держави. Складність законодавчого закріплення таких заходів полягає тому, що правове регулювання діяльності і методів впливу зі сторони профільних силових органів, на зразок Національної поліції України, Державного бюро розслідувань, органів прокуратури, а також Служби безпеки України, обмежується Конституцією України і відповідними законами. Отже, мілітаризація в безпеково-силових органах набуває обмеженого характеру і можлива лише за умови чіткого дотримання прав, свобод та законних інтересів громадян. Оскільки мілітаризаційна політика та сучасний безпековий стан навколо України зумовлює акумуляція матеріально-технічних та кадрових ресурсів, публічна адміністрація має вчасно та ефективно вживати заходів для підвищення ефективності забезпечення потреб держави. Щодо кадрового забезпечення під час запровадження політики мілітаризації, то цей аспект не був повністю врегульований зі сторони держави. Вже згодом були здійсненні додаткові заходи щодо покращення рівня підготовки профільних фахівців не тільки до силового блоку, але й для цивільної складової. Було забезпечено проведення додаткових практичних заходів для працівників, формування нової стратегії та підходів діяльності профільних органів державної влади, координація таких органів з Міністерством оборони України та безпосередньо зі Збройними силами України, трансформація застарілого законодавства, а також активна участь у співпраці з іноземними державами у межах підвищення ефективності запобігання безпекових загроз державі. Отриманий досвід активно застосовується профільними органами під час забезпечення національної безпеки, насамперед у тих регіонах, де така діяльність залишається вкрай важливою задля збереження державної політики, безпеки та правопорядку.

Під час запровадження та поширення політики мілітаризації важливо розмежовувати мілітаризацію державного управління як підвищення силової організації державних структур і як ідеологію на абсолютну мілітаризацію держави і піднесення військової культури загалом, а також збройної могутності. З історично-соціального погляду Україні не притаманна така ідеологія. Навіть, враховуючи той факт, що розбудова державності та боротьба за незалежність нашої держави здійснюється з часів Київської Русі й до нині, ментально-соціальні погляди українського суспільства зводяться до нівелювання абсолютизації військової культури та визначення мілітаризації як провідної культури нації. До того ж укладений суспільний договір між народом і державою, що має зовнішній вираз як Конституція України проголошує нашу державу як нейтральну та позаблокову. З часом погляди на таке закріплення змінилися з об'єктивних причин, однак правовий та соціальний дух українського суспільства лежить в площині забезпечення миру та безпеки своєї держави. Саме тому вбачається, що політика мілітаризації – це вимушена дія зі сторони держави задля забезпечення миру та її безпечного функціонування. На відмінну від попередньої політики прагнення до статусу нейтральної держави, що не передбачає участі у військових операціях чи приналежності до певного оборонно-військового блоку, наразі Україна обирає вектор підвищення рівня безпекової ситуації навколо себе. З погляду міжнародної координації наша держава обрала напрям на отримання повноцінного членства в НАТО та інших безпекових організацій, що мають на меті забезпечити національну та колективну безпеку в державі, регіоні та у світі. Варто відмітити, що сама собою політика мілітаризації державного управління не означає ініціювання зі сторони держави військових конфліктів. Навпаки, Україна повністю дотримується принципів сприяння підтримки та зміцнення миру у світі, зокрема не допускати появу та поширення будь-яких регіональних чи міжнародних збройних конфліктів. З міжнародного погляду, мілітаризація держави

поділяється на дві складові. Перша складова – це зосередження на зростанні рівня оборонно-військового потенціалу з пріоритетом на внутрішні можливості. Друга – це акцентування на міжнародній площині, тобто орієнтація на міжнародну координацію та співпрацю з іноземними суб'єктами у секторі оборони та безпеки. Зокрема, така міжнародна організація як НАТО передбачає координацію декількох суверенних держав щодо забезпечення миру та безпеки всіх членів організації, регіону та в світі загалом. На думку організації члени такого об'єднання мають різний рівень військової могутності, однак спільні дії щодо забезпечення головної такої мети, як безпека, залишаються головним орієнтиром всіх військових заходів її членів.

Найкращим варіантом для України є змішана форма глобальної політики мілітаризації. По-перше, враховуючи той факт, що РФ має значну перевагу у кадровому забезпеченні, військових ресурсах та засобах над Україною, підтримка з міжнародного поля є необхідною умовою проведення оборонних операцій. По-друге, оскільки Україна лише на шляху до участі у ефективних міжнародних організаціях із забезпечення миру та безпеки, орієнтування лише на міжнародний примат мілітаризаційної політики є нераціональним заходом, оскільки не гарантує забезпечення необхідного рівня підтримки зі сторони міжнародних партнерів. Саме тому розвиток внутрішньої системи військового нарощування у комбінації з міжнародною підтримкою є найкращим варіантом розвитку політики мілітаризації держави, захисту територіальної цілісності та суверенітету.

Нині система державного управління, реалізуючи та вдосконалюючи політику мілітаризації, стикається з низкою проблемних питань, що знижують ефективність такої політики щодо забезпечення ключових національних інтересів України. Серед них варто виокремити такі: корупційні фактори діяльності оборонного сектору держави, що являє собою методологічну проблему для державного апарату, внаслідок відсутності

ефективних запобіжників у питанні здійснення таких деструктивних дій зі сторони посадових та службових осіб; наявність невизначеності та колізій у регулюванні діяльності оборонно-силового сектору держави, зокрема розгалуженість серед різних суб'єктів реалізації державної політики у поглядах щодо стратегічного планування підвищення військового потенціалу України; недостатній рівень кадрового забезпечення, що розуміє під собою кадрову кількісну та якісну кризу в профільних органах публічної влади; відсутність балансу між системою охорони державної таємниці та політики відкритості та прозорості, передусім під час державних закупівель необхідних ресурсів та продуктів; відсутність чіткого розмежування між функціями та завданнями органів публічної влади, насамперед у секторі оборони; недосконалість рівня проведення ревізійних заходів щодо здійснення державних замовлень оборонного спрямування в контексті якості виконання робіт. Такі недоліки є каталізаторами дрібніших деструктивних елементів у політиці держави військового типу, що вимагає від публічної адміністрації оперативного вирішення таких проблем та подальшого нівелювання виникнення подібних чи суміжних прогалин.

Не менш важливого значення набуває внутрішня організація та координація між усіма ланками публічного управління. Зокрема, між системою центрального та місцевого управління часто виникають суперечності у питанні реалізації політики на місцях. У цьому випадку ключового значення набуває підпорядкованість ланок публічного управління. На жаль, залишається невирішеним питання про розмежування компетенції між органами місцевого самоврядування та державними органами, зокрема у питаннях соціального, кадрового та забезпечувального спрямування. В умовах воєнного стану та активних бойових дій, публічне адміністрування має полягати у функціонуванні єдиного універсального організаційно-правового механізму щодо виявлення, узгодження, реалізації всіх суспільних потреб населення та держави, зокрема формування та реалізацію

передбачених прав та обов'язків учасників суспільних процесів, а також їх взаємодію в контексті забезпечення державних інтересів у сфері безпеки і оборони. Серед головних завдань місцевої ланки влади в питанні розвитку політики мілітаризації варто визначити такі: вдосконалення політики щодо внутрішніх переміщених осіб, передусім надання відповідного обсягу підтримки щодо нормалізації рівня життя; розвиток гуманітарної політики, зокрема щодо нівелювання загроз гуманітарного характеру на територіях, що знаходяться під тимчасовою окупацією, а також де проводяться активні бойові дії; розвиток системи цивільного захисту населення, а також адаптація економічних факторів до безпекової ситуації відповідного регіону держави; розвиток рівня територіального оборонного потенціалу громади, насамперед проведення додаткових практично-навчальних заходів у військовому напрямку; розвиток системи інформаційного забезпечення, що полягає у нівелюванні загроз поширення дезінформації та пропаганди зі сторони агресора, а також активне поширення просвітницької діяльності в регіонах.

Однак, навіть в сучасних геополітичних реаліях наша держава продовжує вдосконалювати мілітаризаційні процеси діяльності публічного управління аспекті забезпечення національної безпеки та інтересів, захисту територіальної цілісності та суверенітету за допомогою дотримання всіх правових регламентацій, розраховуючи на власний оборонно-військовий потенціал та оборонно-промисловий комплекс, постійно удосконалюючи профільні силові структури, такі як Збройні сили України. Безумовно, на шляху впровадження та розвитку мілітаризаційної політики виникають правові, процедурні, матеріально-технічні та інші недоліки, однак акумулюючи ресурси національного та міжнародного спрямування, така політика зможе принести підвищення рівня військового потенціалу нашої держави під час відсічі збройної агресії зі сторони РФ.

Сучасна безпекова ситуація в Україні зумовлює виникнення особливостей державного управління, зокрема й мілітаризацію профільних

органів. Саме тому, необхідно й надалі здійснювати розвиток та вдосконалення мілітаризаційних процесів державного управління з метою належного забезпечення національних інтересів України.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Внаслідок збройної агресії зі сторони РФ проти нашої держави загострилось питання підвищення оборонного потенціалу України. З 2014 року, наша держава обрала мілітаризаційний вектор трансформації системи державного управління. Однак, під час запровадження та реалізації мілітаризаційних процесів виникають певні недоліки. Зокрема, в процесі реалізації обраного вектору держави щодо трансформації системи державного управління на військовий тип з метою належного впорядкування балансу між національними інтересами держави та громадян, а також визначення єдиного підходу до регулювання визначеної державної політики великого значення набуває законодавче закріплення такої діяльності. Вбачається за необхідне узгодити сучасний стан законодавчого регулювання функціонування державного управління до сучасних безпекових реалій навколо України, зокрема шляхом визначення та закріплення ключових підходів політики мілітаризації на законодавчому рівні.

Під час запровадження та поширення політики мілітаризації важливо розмежовувати мілітаризацію державного управління як підвищення силової організації державних структур і як ідеологією, що полягає у абсолютній мілітаризації держави і пропонує піднесення військової культури загалом, а також збройної могутності. На сьогодні Україна здійснює систематичний розвиток військового потенціалу, однак не змінюючи суспільну ідеологію щодо досягнення миру та безпеки, уникаючи збройних конфліктів.

В умовах воєнного стану та активних бойових дій публічне адміністрування має полягати у функціонуванні єдиного універсального організаційно-правового механізму щодо виявлення, узгодження, реалізації всіх суспільних потреб населення та держави, зокрема формування та

реалізацію передбачених прав та обов'язків учасників суспільних процесів, а також їх взаємодію в контексті забезпечення державних інтересів у сфері безпеки і оборони.

Література

1. Бегма В.М., Врублевська О.А. Розвиток маркетингу технологій військового призначення і подвійного використання. *Університетські наукові записки*. 2018. № 2(66). С. 237–244.
2. Богущкий П. П. Концептуальні засади права національної безпеки України : монографія. Київ-Одеса : Фенікс. 2020. 376 с.
3. Власенко Т. А. Ефективність та результативність публічного адміністрування. *Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти* : зб. матеріалів Всеукр. наук.- практ. конф. молодих учених та студентів. Харків : НТМТ, 2016. С. 1947.
4. Гончарук Н. Т., Сурай І. Г. Вплив розвитку громадянського суспільства на публічне управління. *Галузь науки «Державне управління» історія, теорія, впровадження* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 28 трав. 2010 р. Київ : НАДУ, 2015. Т. 1. С. 145–146
5. Горбулін В. П. Забезпечення оборони та безпеки України: актуальні проблеми і шляхи їх вирішення. *Вісник НАН України*. 2019. № 9. С. 16–17.
6. Дем'янчук Ю. В. На шляху до НАТО: сучасні виклики та перспективи реалізації політики безпеки. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. № 46 2019. С. 37–53.
7. Коваленко Н. М., Кравченко А. О. Сучасний стан і тенденції зовнішньоекономічної діяльності на ринку озброєння і військової техніки України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2014. № 8(4). С. 30–34.
8. Молошна О. Л. Особливості формування державно-службових відносин в умовах становлення системи публічного адміністрування в

Україні. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-02\(2\)/Moloshna,%20Bashtannyk.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-02(2)/Moloshna,%20Bashtannyk.pdf) (дата звернення: 16.02.2024).

9. Стецюк С. П. Адміністративно-правові засади реформування Міністерства оборони України в умовах євроатлантичної інтеграції : дис. ... докт. філософії за спец. 081 – Право. Київ, 2021. 283 с.

10. Юрків Н. Я. Аналіз системи експорту озброєння в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. No 24(8). С. 252–259.

References

1. Behma, V.M. and Vrublevska, O.A. (2018), “Development of marketing of military and dual-use technologies”, *Universytetski naukovi zapysky*, vol. 2(66), pp. 237–244.

2. Bohutskyi, P. P. (2020), *Kontseptualni zasady prava natsionalnoi bezpeky Ukrainy* [Conceptual principles of national security law of Ukraine], Feniks Kyiv-Odesa, Ukraine.

3. Vlasenko, T. A. (2016), “Efficiency and effectiveness of public administration”, *Rozvytok yevropeiskoho prostoru ochyma molodi: ekonomichni, sotsialni ta pravovi aspekty* [Development of the European space through the eyes of young people: economic, social and legal aspects, Proceedings of the International Scientific and Practical Conference], HTMT, Kharkiv, Ukraine, p. 1947

4. Honcharuk, N. T. and Surai, I. H. (2015), “The impact of the development of civil society on public administration”, *Haluz nauky «Derzhavne upravlinnia» istoriia, teoriia, vprovadzhennia* [The branch of science "Public administration" history, theory, implementation. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference], NADU, Kyiv, Ukraine, 1, pp.145–146.

5. Horbulin, V. P. (2019), “Ensuring the defense and security of Ukraine: current problems and ways to solve them”, *Visnyk NAN*, vol. 9, pp. 16–17.

6. Dem'ianchuk, Yu. V. (2019), "On the way to NATO: modern challenges and prospects for the implementation of security policy", *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia mizhnarodni vidnosyny*, vol. 46, pp. 37–53.

7. Kovalenko, N. M. and & Kravchenko, A. O. (2014), "The current state and trends of foreign economic activity in the arms and military equipment market of Ukraine", *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, vol. 8(4), pp. 30–34.

8. Moloshna, O. L. (2020), "Peculiarities of the formation of public-service relations in the conditions of the formation of the system of public administration in Ukraine", available at: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-02\(2\)/Moloshna,%20Bashtannyk.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-02(2)/Moloshna,%20Bashtannyk.pdf) (Accessed 16 February 2024).

9. Stetsiuk, S. P. (2021), *Administratyvno-pravovi zasady reformuvannia Ministerstva oborony Ukrainy v umovakh yevroatlantychnoi intehratsii* [Administrative and legal principles of reforming the Ministry of Defense of Ukraine in the context of Euro-Atlantic integration], Pravo, Kyiv, Ukraine.

10. Yurkiv, N. Ya. (2014), "Analysis of the arms export system in Ukraine", *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 24(8), pp. 252–259.

Стаття надійшла до редакції 13.03.2024 р.